

N:o 1 u.1. 1938

Betänkande, avgivet av det utav urtima landstinget tillsatta lagutskottet i anledning av Republikens Presidents till landstinget lämnade meddelande rörande väckt förslag om ändring av § 27 i självstyrelselagen och vad därmed äger oskiljaktigt sammanhang.

Till det för urtima landstinget tillsatta lagutskottet har landstinget för utlåtande och beredning remitterat förenämnda, den 24 oktober 1938 dagtecknade meddelande och detsamma åtföljande trenne lagförslag, nämligen:

1. Lag angående ändring av § 27 i lagen om självstyrelse för Åland;
2. Lag om inbyggarnas i landskapet Åland skyldighet att deltaga i fäderneslandets och hembygdens försvar; samt
3. Lag angående inbyggarnas i landskapet Åland tjänstgöring vid lots- och fyrinrättningen.

Vidare har landstinget givit talmannen och utskottet i uppdrag att, såsom i meddelandet föutsättes, för åstadkommande av en i möjligaste måtto allsidig och opartisk utredning med vederbörande statsmyndigheter dryfta de föreliggande spörsmålen. I sagda avseende hava talmannen samt utskottets ordinarie medlemmar och sekreterare besökt Helsingfors, där särskilda sammanträffanden för överläggning ägt rum, dels med rikets statsminister och av regeringen för ändamålet utsedda personer, dels även - med regeringens vetskap och tillstånd - med en av Sveriges regering tillsatt delegation.

Uti meddelande från Republikens President framhålles bl.a. följande:

"Under den tidrymd av inemot tjugu år, som förflutit sedan självstyrelselagen utfärdades, har det militärpolitiska läget vid Östersjön väsentligen förändrats och Nationernas förbunds säkerhetssystem i hög grad försvagats. Utvecklingen har lett därhän, att det internationella garantisystem, som uppställdes genom 1921 års konvention angående Ålandsöarnas icke-befästade och neutralisering i tillämpningen möter såväl politiska som militära svårigheter.

Med avseende å den fara, som ett obefäst och demilitariserat Åland vid krigsfall skulle utgöra, ej blott för landskapets egen befolkning utan väen för Nordens neutralitetsvärn överhuvud, har Finlands regering med Sveriges regering inlett förtroendefulla underhandlingar rörande ^{de}åtgärder, som borde vidtagas för tryggande av Ålands neutralitet. I sådant syfte hava förslag framlagts om genomförande av vissa modifikatione med avseende å förenämnda 1921 års konvention, vilka ansetts påkallade i nuvarande tidsläge. Bland annat bleve lättnader i demilitariseringsbestämmelserna erforderliga för att överhuvud möjliggöra förläggande och hållande av väpnad styrka inom landskapets område,

Regeringen har låtit sig angeläget vara, att vid dessa frågors reglering i möjligaste måtto tillgodose Ålands befolknings intressen och fördel. Sålunda skulle enligt de föeliggande förslagen den till Åland förlagda, till numerären begränsade truppstyrkan kan bestå av värnpliktiga från Finlands svenskspråkiga trakter under svenskspråkigt befäl."

Dessa synpunkter hava under överläggningarna i Helsingfors såväl från finskt som från svenskt håll ytterligare utvecklats med framhållande av nödvändigheten av att neutralitetskonventionen ändras för tryggande av Ålandsöarnas neutarlitet och för möjliggörande av neutralitetens upprätthållande i händelse av krig samt förinförande av åländsk värnplikt.

Utgående från det sakförhållandet, att 1921 års neutralitetskonvention är en överenskommelse mellan särskilda makter, nämligen de makter, som undertecknat konventionen, och att denna tillkommit utan Ålands medverkan, har man varken från finskt eller svenskt håll tillerkänt Ålands landsting någon bestämmanderätt beträffande konventionen, utan endast önskat inhämta landstingets inställning till fråga om ändringar av konventionens bestämmelser för tillgodoseende av ovannämnda syften.

Vid sådant förhållande har utskottets uppgift, för såvitt fråga är om konventionen inskränkt sig till ett delfående av regeringarnas informationer. Dock har utskottet tillkännagivit att den åländska uppfattningen om den ovillkorliga nödvändigheten att för neutralitetens upprätthållande ändra konventionen icke sammangår med den uppfattning, som delgivits utskottet. Med hänsyn till ovannämnda ståndpunkt beträffande Ålands medbestämmanderätt har utskottet, som icke bemyndigats att giva några

utfästelser, avhållit sig från varje åtgärd, som på ett eller annat sätt kan tänkas bidra till en förändring av status quo i fråga om konventionen.

Innan utskottet går att beröra de Republikens Presidents meddelande åtföljande lagförslagen, anser sig utskottet böra erinra om neutralitetskonventionens stadgande därom, att ingen anläggning eller operationsbas av militär eller marin art, ingen anläggning eller operationsbas för militär luftfart, ej heller någon annan anaordning avsedd för krigsändamål må bibehållas inom den i artikel 2 angivna zonen.

Med hänsyn härtill och till konventionens hela anda och mening synes en detaljbehandling av de under punkterna 1 och 2 nämnda lagförslagen, vilka vardera avse militär tjänstgöring inom den neutraliserade zonen, överhuvudtaget icke kunna komma ifråga. Därtill kommer att sagda lagförslag icke äro undertecknade av republikens regering och att de sålunda formellt icke föreligga såsom lagförslag, utan endast såsom bas för den diskussion, som avser lättnader i neutralitetsbestämmelserna. Utskottet kan därför varken på sakliga eller formella skäl för närvarande ingå i behandling av lagförslagets detaljer. I princip anser sig utskottet dock böra uttala, att, om överhuvudtaget en ändring av § 27 i självstyrelselagen i sådan riktning att allmän värnplikt införes skall kunna komma ifråga, alla väsentliga bestämmelser rörande tjänstgöringen måste intagas i § 27 och därjämte stadgas, att den särskilda lag, som paragrafen förutsätter, skall stiftas med Ålands landstings bifall. Dessutom anser utskottet nödvändigt, att prövning av varje i sagda avseende framlagt lagförslag förutsätter en samtidig omarbetning av självstyrelselagen i hela dess vidd, på det att denna bleve så förtydligad att konstitutionella konflikter mellan riket och landskapet för framtiden kunde undvikas. Vidare understrekar utskottet nödvändigheten av att garantierna mot förvärv av fast egendom i landskapet göras mera effektiva, vilket yrkande får ökad vikt genom de förändrade förhållanden, som komme att uppstå, i händelse de syftade förslagen bleve genomförda.

Beträffande den under punkt 3 nämnda lagen, nämligen lagen angående inbyggarnas i landskapet Åland tjänstgöring vid lots- och fyrinrättningen, gäller samma formella förhållanden som ovan beträffande de två övriga förslagen fremhållits. Jämväl detta förslag, som icke

framlagts för landstinget i det avseende gällande § 27 i självstyrelselagen förutsätter, kunde sålunda av utskottet förbigås. Men när här icke föreligger samma sakliga hinder som beträffande de under punkterna 1 och 2 omnämnda förslagen, och man kan tänka sig att de synpunkter, som av utskottet kunna anläggas å förslaget, kunna vinna beaktande vid utarbetande av en proposition samt meningsskiljaktigheter mellan riket och landskapet därigenom kunde i ett tidigare skede bliva undanröjda, har utskottet ansett sig böra beröra några grundväsentliga stadganden i detsamma.

För det första hemställer utskottet, huruvida icke § 1 kan anses gå utöver § 27 i självstyrelselagen, då till tjänstgöring vid lots- och fyrinrättningen hänföres även tjänstgöring vid sjökarteverket.

Beträffande tjänstetiden anser utskottet, att denna bör omfatta högst den tid, som gäller för värnpliktig i aktiv trupp, samt avtjänas i fortlöpande följd.

Med avseende å tjänstgöringsplats och undervisningsspråk anser utskottet rättvist, att tjänstgöringsskyldig bör, i fall han ej annat själv åstundar, anställas å plats eller fartyg, vars manskap har samma modersmål som han, och erhålla sin undervisning på samma språk, varvid med manskap bör förstås den personal, i vars ställe tjänstgöringsskyldiga kunna användas.

Den anordning, att tjänstgöringsskyldig i fall, som i § 14 avses, skall dömas enligt strafflagen för krigsmakten, ehuru målet skall handläggas av allmän domstol, kan icke gillas av utskottet. För det första är det nämligen att märka, att fullgörandet av tjänstgöring vid lots- och fyrinrättningen till sin natur bör betraktas såsom tjänstgöring vid civilt verk, änskönt det sker i stället för fullgörande av värnplikt. Detta har tydligen också varit regeringens uppfattning, ty de tjänstgöringsskyldiga skola avlägga civil tjänsteed, icke krigsmannaed. De erhålla icke heller krigsmannautbildning eller undervisning om en krigsmans skyldigheter, vilket bör anses utgöra förutsättning för deras ställande under militär strafflag. För det andra anser utskottet stadgandet stå i strid mot grundsatserna i vår militära strafflagstiftning och process, då den militära strafflagen är avsedd att tillämpas endast vid domstol, där militär sakkunskap är representerad, och alls icke av allmän domstol. Stadgandet ifråga anses därför strida mot lagens anda och mening samt innebär dessutom en processuell oförmåhet.

Då utskottet på grund av här anförda skäl och innan ovan berörda frågor erhållit närmare utredning icke kan intaga någon bestämd ståndpunkt till de föreliggande förslagen, föreslår utskottet vördsammast,

att landstinget för närvarande ville godkänna utskottets betänkande såsom sitt uttalande i de föreliggande frågorna och förklara sig berett att främdeles pröva av förhållanden utveckling måhända betingade nya förslag; samt

att landstinget ville till Republikens President överbringa sitt beslut.

Mariehamn den 10 november 1938.

På lagutskottets vägnar:

Tor Brenning

Axel Kuffschinoff

Deltagit i utskottets beslut: Tor Brenning, Herman Mattsson (delvis), Viktor Strandfält, Johannes Holmberg, Paul Paulsson och suppl. Hugo Johansson (delvis).

Närvarande dessutom i utskottet : talmannen Julius Sundblom och suppleanten Carl Bengtz (delvis).